

ISSN 1822-119X

Mokytojų ugdymas. 2008. Nr. 10, 146-172

Teacher Education. 2008. Nr. 10, 146-172

Audronė JUODAITYTĖ

Šiaulių universitetas • Šiauliai University

**EDUKOLOGIJOS DAKTARŲ
MOKSLO DARBŲ
APŽVALGA****REVIEWS OF RESEARCH WORKS
OF DOCTORS OF EDUCATION
STUDIES**

Vytauto Didžiojo universitete ir Vilniaus pedagoginiame universitete šių metų balandžio–gegužės mėnesiais įvyko keturių mokslininkų habilitacijos procedūros: R. M. Andriekienės, L. Sajienės, S. Ališauskienės, L. Radzevičienės.

Rūta Marija Andriekienė habilitacijos procedūrai pateikė mokslo darbų apžvalgą tema „PEDAGOGIKOS IR ANDRAGOGIKOS SANTYKIO HARMONIZAVIMAS UGDYMO SISTEMŲ ASPEKTU“. Apžvalgoje suformuluota problema atliepia edukologijos raidą Lietuvoje ir atspindi situaciją, kai, atsiradus naujai mokslo šakai – andragogikai, kitos šakos (pedagogika) tampa nelygiavertės, o konkuruodamos ir konfliktuodamos kartais neigiamai veikia **visybinę šio mokslo raidą**. Taip atsitiko Lietuvos edukologijoje, kai šis mokslas buvo pradėtas suvokti kaip dviejų struktūrinių dalių visuma, būtent pedagogikos ir andragogikos, o intensyviai gilinantis į vieną iš jų, kaip itin naują sritį, t. y. andragogiką, buvo pamiršami bendrieji edukologijos pagrindai. Todėl dėsniniai vienai iš jų, būtent pedagogikai, nūdienos Lietuvos edukologijos raidos laikotarpiu buvo skiriama kur kas mažiau dėmesio nei kitai. Tai vyksta dėl objektyvių priežasčių, nes šie mokslai suvokiami **kaip skirtingi** dėl ugdymo subjektų, atstovaujančių dviem skirtingoms pagal amžių ugdytinių grupėms, t. y. vaikai ir suaugusieji. Šiuo metu Lietuvoje andragogikos raidai yra kur kas palankesnės sąlygos nei pedagogikai, nes neliko pirmosios švietimo **grandies specialistų rengimo universitetuose** ir pedagogikos metodologinei kryptiai atstovaujančių mokslinių mokyklų. Kaip žinia, Europos šalyse, o ypač JAV, šio mokslo situacija yra kitokia nei Lietuvoje, nes vaikų ugdymo mokslui (t. y. pedagogikai) skiriamas itin didelis dėmesys. Todėl ypač svarbu, jog R. M. Andriekienės darbai suteiks metodologinių ir empirinių argumentų harmonizuojant andragogi-

In April – May of this year at Vytautas Magnus University and Vilnius Pedagogical University habilitation procedures of four researchers R. M. Andriekienė, L. Sajienė, S. Ališauskienė and L. Radzevičienė took place.

For habilitation procedure **Rūta Marija Andriekienė** presented the review of research works on the topic “HARMONISATION OF THE RELATION OF EDUCATION AND ANDRAGOGICS IN THE ASPECT OF EDUCATIONAL SYSTEMS”. The problem formulated in the review echoes the development of the science of education studies in Lithuania and reflects the situation when upon the emergence of a new branch of science – andragogics – other branches (education) become non-equivalent to one another, and competing and conflicting sometimes they negatively influence the **holistic development of this science**. This happened in the science of education studies in Lithuania which was started to be perceived as the whole of two structural parts, namely, education and andragogics; and intensively going deep into one of them as a particularly new area, i.e. andragogics, the general foundations of the science of education studies were forgotten. Therefore, consistently one of them, namely education, in the period of today’s development of the science of education studies in Lithuania, was given less attention than the other. This takes place due to objective reasons because these sciences are perceived as **different** due to the subjects of education, representing two different age groups of learners, i.e. children and adults. Currently the development of andragogics in Lithuania has much more favourable conditions because **specialist training** of the first **link** of education **at universities** was withdrawn and, therefore, research schools representing methodological trend of education were withdrawn as well. As you know in European countries and in the USA in particular, the situation of this science is different from the one in Lithuania because the science of children’s education (i.e. pedagogy) is given a particularly great attention. Therefore, it is especially important that Rūta Andriekienė’s research will bring methodological and empirical arguments in the harmonisation of an-

kos ir pedagogikos dermę Lietuvos edukologijoje. Remiantis šios mokslininkės atliktais tyrimais galima tikėtis ir strategiškai svarbių sprendimų visai Lietuvos švietimo sistemai, nes, stiprinant vaikų ir suaugusiųjų ugdymui(si) atstovaujančias švietimo sistemos grandis, realu tikėtis ir **naujos švietimo sistemos kokybės**. Todėl R. M. Andriekienės ilgalaikiai teoriniai ir empiriniai tyrimai turi strateginę ir pasaulėžiūrinę reikšmę, nes įgalina naujai pažvelgti į Lietuvos edukologijos nūdieną, į jos rytdieną, atkreipia dėmesį lygiavertes šio mokslo šakas – **pedagogiką ir andragogiką**, atstovaujančias vaikų ir suaugusiųjų **ugdymosi sistemoms**.

Neįmanoma atsieti R. M. Andriekienės mokslo darbų apžvalgoje pristatomos mokslinės problemos nuo jos, kaip mokslininkės, kelio. Manau, kad **ši problema yra „jaugusi“ į mokslininkę, o mokslininkė į ją**. Tai suteikia jos mokslinei veiklai, jos gyvenimui kūrybinio prasmingumo. Ji, kaip mokslininkė, brendo kartu su Lietuvos nepriklausomybės laikotarpio edukologija, jos istorija ir priešistorija, kuriai ypač svarbūs buvo praeito amžiaus 8–9 dešimtmečiai. Tai, kad ji šiandien analizuoja **dvių edukologijos šakų sąveiką**, siekdama **jų harmonizavimo**, atspindi ir jos, kaip asmenybės, išskirtinumą. Tai harmoningas žmogus, kuriam niekada nebuvo būdingas **agresyvusis kriticismas** argumentų **naujoviškumo ar ktoniškumo atžvilgiu**. Priešingai, R. M. Andriekienės moksliniuose darbuose jaučiama pagarba naujai **minčiai, idėjai**. Todėl šią sudėtingą edukologijos metodologinę problemą ji sprendžia **ne lygindama šiuos mokslus vieną su kitu** ir suteikdama prioritetą vienam iš jų, o harmonizuodama jų tarpusavio sąveiką ugdymo(si) sistemų aspektu bei suvokdama, kad mokslo raida vyksta ne konflikto, **bet sinergijos ir harmonijos pagrindu**. Tuomet mokslo idėjos, sąveikaudamos tarpusavyje, sudaro pagrindą atsirasti **naujoms idėjoms, kurios tampa vienodai svarbios tiek vienai, tiek ir kitai edukologijos sričiai (andragogikai ir pedagogikai)**. Autorė toleruoja **socialinio rekonstruktivizmo principą** ir teigia, jog kiekvienas laikmetis sukuria tik jam reikšmingas tiesas, tačiau tai daro aktualizuodamas ir naujai pervertindamas jau buvusias tiesas. Todėl ir R. M. Andriekienė geba kurti naujas metodologinio pobūdžio žinias remdamasi jau esančiomis ir buvusiomis, suteikia joms naujos teorinės ir praktinės prasmės.

R. M. Andriekienės mokslinių darbų apžvalgoje ryškios ir kitos **metodologinės nuostatos – tai dermė tarp edukologijos teorijos ir praktikos**, su-

dragogics and education in the science of education studies of Lithuania. Based on the studies carried out by this researcher, strategically important decisions to all system of education of Lithuania can be expected as well because enforcing links of the system of education representing children's and adults' (self-)education in the contexts of their inter-harmony **new quality of the system of education** can be expected. Therefore, Rūta Andriekienė's long-term theoretical and empirical studies have a strategic and at the same time worldview meaning because they enable a new look at the Lithuanian education studies of today, at its tomorrow because they actualize attention to equal branches of this science – **education and andragogics** – representing children's and adults' **self-educational systems**.

It is impossible to separate the research problem presented in the R. Andriekienė's review of research works from her as scientist's road. I think that **this problem is grown into the scientist and visa versa**. This gives creative meaningfulness to her research activities as well as to her life. She as a scientist matured together with the science of education studies of the second period of the Independence of Lithuania, its history and pre-history; 8th–9th decades of the past century were of particular importance for her. The fact that today she analyses **the interaction of two branches of the science of education studies**, seeking **their harmonisation**, also reflects her as scientist personality's exceptionality. It is a harmonious personality because she has never been characterized by **aggressive criticism with respect to novelty or otherness** of arguments. On the contrary, one can feel respect for new **ideas and openness to them** in R. Andriekienė's research works. Therefore, she solves this complex methodological problem of the science of education studies **not comparing these sciences one with the other** and prioritising one of them but harmonising their interaction in the aspect of (self-)education systems and perceiving that the development of science takes place not on the basis of conflict **but on the basis of synergy and harmony**. Then research ideas interacting one with another form the foundation for **the appearance of new ideas, which become equally important both to one and to another sphere of the science of education studies (andragogics and education)**. The author tolerates **the principle of social reconstructivism**, based on which she states that every period creates and accepts truths that are significant only to that period but does this actualising and newly reevaluating former ones. Therefore, Rūta Andriekienė is also able to create new knowledge of methodological nature on the basis of the already existing and former knowledge and gives them new theoretical and practical meaning.

The review of R. Andriekienė's research works also contains other distinct **methodological approaches**. These are the **harmony between the theory**

vokiant, jog **gera teorija reiškia ir gerą praktiką**. Todėl jos atskleistuose tyrimuose empiriškai patikrinta idėja „apauginama“ naujais faktais ir mokslui svarbiais argumentais.

Kitas R. M. Andriekienei, kaip mokslininkei, būdingas bruožas – **supratimas, jog norint realizuoti mokslines idėjas praktikoje būtina ir jas atitinkanti vadyba**. Todėl harmonizuodama ugdymo sistemų (pedagoginių ir andragoginių) sąveiką ji pasitelkia **vadybos mokslą** ir šio mokslo praktiką. Dėl to ji pati tapo aukščiausio lygio vadybininke ir sukūrė puikią mokyklą mokslinėms idėjoms realizuoti. Ji taiko ugdymo modelių valdymo teorijas ir situacinės vadybos organizacijoje principus. Tai vyksta Klaipėdos universiteto Tęstinių studijų institute.

R. M. Andriekienės mokslinių darbų apžvalgoje remiamasi pačiomis naujausiomis teorijomis (kognityvizmas, neobihevizmas, socialinis interakcionizmas ir kt.). Visų šių teorijų išmanymas yra gilus tiek metodologiniu, tiek empiriniu aspektais.

Autorė savo moksliniais darbais, atliktais 1980–2008 m., sistemingai ir nuosekliai gilinosi į žmogaus ugdymo(si) mokslo teorines ir empirines problemas, palaipsniui eidama nuo žmogaus vaikystės iki jo brandos periodų. Atėjusi į edukologiją tuomet, kai Lietuvoje tvirtus metodologinius **pagrindus turėjo ikimokyklinė pedagogika**, kuriai atstovavo pasaulinio lygio mokslininkų išugdyta karta, garsios eksperimentinės mokyklos (Elkoninas, 1985; Davidovas, 1985; Zaporozecas, 1982; Podjakovas, 1983 ir kt.), jau pačiais pirmaisiais mokslo darbais ji papildė garbingų Lietuvos ikimokyklinės pedagogikos mokslininkų gretas, nes tyrė itin modernią problemą – **ankstyvąjį vaikų ugdymą karjerai**. Šis tyrimas dar ir šiandieną **būtų itin aktualus**. Jame R. M. Andriekienė sprendė vaikų ugdymo ir socializacijos modelių efektyvumą per tėvų (suaugusiųjų) švietimą. Visi **ikimokyklinės pedagogikos** mokslo tyrimai taip pat buvo orientuoti į **šių dviejų amžiaus grupių žmonių (vaikų ir suaugusiųjų) ugdymą(si)**. Vėliau ji įsitraukė į mokytojo (pedagogo) švietimo ir **kvalifikacijos problemas**, nes šie tyrimai buvo loginė jos ankstesnių tyrimų seka, paremta supratimu, kad **vaikų ugdymo(si) sistemų modernizavimas reikalauja iš pedagogų naujų kompetencijų**. Tokiu būdu ji susidomėjo **profesijos pedagogikos problemomis**, susiejo vaikų ir suaugusiųjų ugdymo(si) sistemas kaip vieną kitą papildančias ir nuolat tarpusavyje sąveikaujančias.

and practice of education studies, perceiving that **a good theory also means good practice**. Therefore, in her disclosed studies the empirically tested idea is overgrown with new facts and arguments important to science.

Another feature characteristic to R. Andriekienė as a researcher is **understanding that in order to implement scientific ideas in practice** the corresponding management is also **required**. Therefore, to harmonise the interaction of educational systems (educational and andragogical) she employs the **science of management** and practice of this science. Therefore, she herself became highest level manager and created a wonderful school for implementation of scientific ideas. She applies management theories of educational models and principles of situational management in an organisation in it. This takes place at the Continuing Studies Institute of Klaipėda University.

The review of R. Andriekienė's research works is based on the newest theories (cognitivism, neobihevizm, social interactionism, etc.). In all these theories author's knowledge is deep both in the methodological and empirical aspects.

In her research works carried out between 1980–2008 the author systemically and coherently went deep into theoretical and empirical problems of the science of a man's (self-)education, gradually proceeding from a man's childhood to his/her maturity periods. Having come to the science of education studies at the time when in Lithuania firm methodical **foundation was born by pre-school education**, represented by the generation that was educated by the world-class scientists who also were the representatives of famous experimental schools (Elkonin (1985), Davidov (1985), Zaporozec (1982), Podjakov (1983) etc.), by the very first research works she joined the ranks of respectable scientists of Lithuanian pre-school education because she investigated a particularly modern problem - **early children's education for the carrier**. This study **would be especially topical** today as well. In this study R. Andriekienė solved the increase of the effectiveness of children's education and socialisation models through parents' (adults') education. Her all following research studies **in pre-school education** were also orientated to **(self-)education of these two age groups (children's and adults')**. Later she started investigating teacher's (pedagogue's) education **and qualification gaining problems** because these studies also were dictated by a logical sequence of previous studies and by the understanding that **modernisation of children's (self-)education systems requires new competencies from the teachers**. This way she started tackling the **problems of the pedagogy of profession**, this way combining children's and adults' (self-)education systems as supplementing each other and permanently interacting.

Laima Sajienė habilitacijos procedūrai pateikė mokslo darbų apžvalgą tema „PROFESINIO RENGIMO TURINIO PROJEKTAVIMO DIMENSIJOS“. L. Sajienės mokslo darbuose, atliktuose 2000–2008 m., nagrinėjama profesinio rengimo turinio projektavimo problema, kai šis procesas valdomas suvokiant esmines turinio dimensijas. Drauge tai reiškia ir **sėkmingą turinio valdymą** ne tik daktiniu, bet ir organizaciniu aspektais. Remdamasi tokiais moksliniais nuostatomis autorė sprendžia ir **turinio kokybės problemą**, nes atliekami moksliniai empiriniai tyrimai atveria naujas galimybes **turinio lankstumui** grupių ir individų atžvilgiu: turinys tampa atviras jų mokymo(si) patirties kultūros sklaidai. Tokiu būdu per profesinio rengimo turinio projektavimą yra sprendžiamos ir **profesinio rengimo kokybės problemos**, nes projektavimas vyksta suvokiant esmines turinio kaitos ir kokybės dimensijas. Šiuo atveju tai atveria dvi naujas turinio konstravimo galimybes: **orientavimąsi į tam tikrus kvalifikacinius reikalavimus, kokybės standartus ir į besimokantį individą, jo patirtį, siekiamybes bei lūkesčius**. Būtent tokių profesinio rengimo turinio projektavimo būdų dėmė atspindi tiek **bendruosius kokybės reikalavimus**, tiek ir besimokančiojo poreikių kokybės ugdymą(si), kai būtent besimokantysis tampa turinį konstruojančiu, o ne tik jį perimančiu individu.

L. Sajienės mokslo darbų apžvalga **susistamina** jos atliktų ilgalaikių (2000–2008 m.) mokslinių empirinių tyrimų rezultatus, kurie yra publikuoti tiek užsienio, tiek ir Lietuvos mokslo žurnaluose. Tai straipsniai **periodiniuose tęstiniuose mokslo leidiniuose, registruotuose tarptautinėse mokslinėse informacijos duomenų bazėse**. Juose nagrinėjamos profesinio rengimo turinio kaitos ir situacijos problemos Lietuvoje bei užsienyje; individualių mokymo(si) pasiekimų formavimas; profesinių studijų modernizavimo didaktiniai veiksniai, jaunimą socializuojančių studijų programų rengimo problemos ir turinys Lietuvos kolegijose bei universitetuose. Tokiu būdu minėtuose mokslo straipsniuose autorė skyrė dėmesį profesinio rengimo situacijos ir turinio kaitai Lietuvoje, atliko išsamią jų analizę, nustatė kaitos tendencijas.

Kituose mokslo straipsniuose, **publikuotuose recenzuojamuose mokslo leidiniuose** („Profesinis rengimas: tyrimai ir realijos“; „Lietuvos mokslas. Akademine edukologija“; „Sveikatos mokslai“; „Pedagogika“), **analizuojamas** profesinių mokyklų ir profesinio rengimo statusas šiuolaikinėje visuo-

Laima Sajienė submitted the review of research works on the topic “THE DIMENSIONS OF DESIGNING THE CONTENTS OF VOCATIONAL TRAINING” for habilitation procedure. L. Sajienė’s research works carried out between 2000 and 2008 are directed to the problem of designing the content of vocational training when this process is managed perceiving essential content dimensions. At the same time this means a **successful management of content** not only in the didactic but also in the organisational aspects. By such research approaches the author also solves **the problem of the quality of content** because scientific-empirical studies open new opportunities for the **flexibility of content** with regard to groups and individuals because content becomes open for the dispersion of the culture of their (self-)learning experience. This way through designing of the content of vocational training **quality problems of vocational training** are solved too because designing takes place perceiving essential dimensions of the change and the quality of the content. In this case this opens the door to new opportunities of constructing the content: **orientation to certain qualification requirements and quality standards and to the learning individual**, his/her experience, endeavours and expectations. The harmony of namely such ways of designing the content of vocational training echoes both **general quality requirements** and (self-)development of quality of the learner’s needs when namely the learner becomes both the individual constructing the content and not only the individual taking it over.

The review of L. Sajienė’s research works **systemises** the results of her long-term (2000–2008) scientific-empirical studies which have been published in scientific journals both in Lithuania and abroad. These are articles in **periodical continuous research publications that are registered in international data bases on scientific information**. **They analyse:** the problems of changes and situation of the content of vocational training in Lithuania and abroad; formation of individual teaching/learning outcomes; didactic factors of modernising vocational studies, the problems of preparing study programmes for youth socialisation and the content in Lithuanian colleges and universities. This way in the above mentioned research articles the author focussed attention on the change of vocational training situation and content in Lithuania, carried out their comprehensive analysis, and identified the tendencies of change.

Other research articles **published in reviewed research publications** „Profesinis rengimas: Tyrimai ir realijos“ (“*Vocational Training: Research and Realities*”); „Lietuvos mokslas. Akademine edukologija“ (“*Lithuanian Science. Academic Education Studies*”); „Sveikatos mokslai“ (“*Health Sciences*”); „Pedagogika“ (“*Education*”) **analyze:** the status of vocational schools and vocational training in con-

menėje, profesinį studijų turinį lemiantys pedagoginiai veiksniai (noras / nenoras mokytis), praktinių mokymo(si) metodų taikymas, mokymo(si) darbo vietoje organizavimas, mentoriaus vaidmuo, profesijos mokytojų rengimo procesas, slaugytojo pedagoginių gebėjimų raiška profesinės kvalifikacijos struktūroje.

L. Sajienės mokslo straipsniuose, publikuojamuose **užsienyje recenzuojamuose leidiniuose** (Anglijoje, Vokietijoje, Latvijoje), analizuojami tiek bendrieji, tiek specialieji profesinių studijų turinio modeliavimo klausimai, nušviečiama modeliavimo patirties sklaida konkrečiose Lietuvos kolegijose ar universitetuose. Ypatingą dėmesį šiuose straipsniuose autorė skyrė mentoriaus vaidmens analizei profesijos mokytojų rengimo procese ir specializuotų profesinių studijų (slaugytojų ir slaugos dėstytojų) modeliavimo problemoms.

Pranešimuose, **spausdintuose konferencijų leidiniuose**, L. Sajienė teoriškai pagrindė ir empiriškai ištyrė profesinių kompetencijų ir kvalifikacijų struktūras.

Toks L. Sajienės atliktų mokslinių empirinių tyrimų ir publikacijų turinys leido jai suformuluoti ir apžvalgoje išanalizuoti **naują edukologijos problemą** – profesinio rengimo turinio projektavimui **reikšmingų dimensijų sklaidą**, tokių kaip kvalifikacija, kompetencija, studijų tikslai, rezultatai. Šią problemą, kaip socialinę-educologinę, aktualizuoja tai, jog ji analizuojama socialinių-kultūrinių pokyčių, vykstančių Europos profesinio rengimo sistemoje, kontekste. Profesinio rengimo turinys apibrėžiamas ir suvokiamas kaip Lietuvos edukologijos mokslui **reikšmingas socialinis, kultūrinis, didaktinis ir vadybinis fenomenas**.

L. Sajienės atlikti tyrimai grindžiami šiuolaikinės socialinės filosofijos metodologijomis: **konstruktyvizmo, pragmatizmo, socialinio rekonstrukcionizmo, interakcionizmo teorijomis**, leidžiančiomis suprasti dermę tarp **veiklos ir asmenybės** kognityvinio pasaulio, pagrįsti žmogaus turimų žinių struktūros svarbą naujai gaunamai informacijai. Šios nuostatos autorei leido suvokti **profesinio rengimo turinį per modernias curriculum teorijas**, kuriomis remiantis kontekste galima paaiškinti pedagoginės veiklos ir turinio vienovės dermę, kai turinys projektuoja pedagoginę sistemą kaip nuolat atsinaujinančią ir save atnaujinančią visumą. Tokiu būdu L. Sajienė moksliniuose empiriniuose tyrimuose gilinasi ne tik į profesinio rengimo turinio projektavimo paradigmas, bet ir į specializuotų

temporary society, educational factors influencing the content of vocational studies (wish/reluctance to learn), application of practical teaching/learning methods, organisation of teaching/learning in the working place, the role of mentor, the process of training profession teachers, the expression of nurse's educational abilities in the structure of professional qualification.

L. Sajienė's research articles published in the **publications reviewed abroad** (England, Germany, Latvia) analyse both general and special issues of modelling the content of vocational studies and illuminate the dispersion of modelling experience in concrete Lithuanian colleges and universities. In these articles the author paid special attention to the analysis of mentor's role in the process of training profession teachers and to the problems of modelling specialised vocational studies (nurses' and nurses' teachers).

In the articles **printed in conference publications and preparing research works** L. Sajienė theoretically grounded and empirically investigated the structures of professional competencies and qualifications.

Such content of L. Sajienė's scientific-empirical studies and publications enabled her to formulate and to analyse in the review **a problem new to the science of education studies** and namely the **dispersion of dimensions significant** for designing of the content of vocational training such as qualification and competence, objectives and results of studies. This problem as a social-educological problem is actualised by the fact that it is analysed in the context of social-cultural changes that take place in the system of European vocational training. The content of vocational training is defined and perceived as a **social, cultural, didactic and managerial phenomenon** that is **significant** to the science of education studies of Lithuania.

L. Sajienė's carried out studies are based on the methodology of contemporary social philosophy: **constructivism, pragmatism, social reconstructionism and interactionism theories**, enabling to understand the compatibility between the cognitive world of **activity and personality** and to ground the importance of a man's obtained structure of knowledge for new information. These approaches enabled the author to perceive the **content vocational training through modern curriculum theories**, in the context of which it is possible to explain the harmony of the unity of educational activity and content when the content designs the educational system as a permanently self-renewing and renewing unity. This way L. Sajienė's scientific-empirical studies go deep not only into the paradigms of designing the content of vocational training but also to qualification structures of specialised vocational studies (of nurses, doctors of general practice, teachers, mentors) and competencies for professional activity.

profesinių studijų (slaugytojų, bendrosios praktikos gydytojų, mokytojų, mentorių) kvalifikacijos struktūras, profesinės veiklos kompetencijas.

Autorė parengė ir pateikė konkrečius **profesinio rengimo turinio modelius**, nušvietė jų praktinio taikymo galimybes. Profesinio rengimo turinio projektavimo idėjų realizavimą autorė plėtojo ir **vadovaudama mokslo daktarų disertacijoms**, kuriose buvo nagrinėjamas šeimos gydytojų profesinio rengimo modeliavimo procesas, socialiai pažeistų (silpnų) grupių socialinės atskirties prevenciniai modeliai karjeros projektavimo procesuose.

S. Ališauskienės mokslo darbo „ANKSTYVOJI UGDOMOJI INTERVENCIJA“ **tyrimo problema yra aktuali tiek** edukologijos teorijai, tiek ir ugdymo praktikai. Teoriškai pagrindžiamas ir empiriškai patikrinamas **ankstyvosios socialinės pedagoginės pagalbos vaikams**, turintiems negalią, **modelio optimizavimas tiriant tėvų ir specialistų bendradarbiavimo galimybes**. Pirmą kartą Lietuvos socialinėje pedagogikoje bandoma sukonstruoti šį modelį kaip **visybišką, kompleksišką**, harmonizuojant socialinę, pedagoginę pagalbą vaikui ir šeimai. Šiame modelyje šalia kitų socialinių pedagoginių pagalbos sistemų remiamasi ir ugdymu, orientuotu į vaikui artimą aplinką – šeimą. Todėl jis tampa reikšmingu jo, kaip **asmens ir individo, socialinei raidai**. Šis modelis yra interakcinio pobūdžio, jame ryškūs ir **multikultūralizmo bei emancipacinės pedagogikos principai**, nes dalyvauja tiek vaikai, tiek ir suaugusieji. Prioritetai yra suteikiami vaikui, nes socialinės pedagoginės intervencijos sistema yra jį ugdanti bei palaikanti jo socialines galias.

Nuosekliais ir sistemingais mokslo tyrimais S. Ališauskienė įrodė, jog į vaiko ir šeimos pažinimą bei jiems reikšmingą patirtį orientuotas socialinės pedagoginės pagalbos vaikui **modelis yra efektyvus**, padedantis jam ne tik įveikti **negalios problemas, bet ir socializuotis**. Tokiu būdu mokslininkės atlikti tyrimai tiek teoriniu metodologiniu diskursu, tiek ir empiriniais kontekstais įrodo, jog nekoordinuoti, į vaiko ir šeimos problemą neorientuoti specialistų veiksmai yra ne tik neefektingi, **bet ir net nepageidautini**, nes gali sukelti neigiamų pasekmių vaiko socialinei raidai, šeimos santykiams su vaiku ar specialistais. Tokiu būdu S. Ališauskienės tyrimai pagrindžia **kompleksinės socialinės pedagoginės pagalbos vaikui ir šeimai būtinumą**, kur pagalba suprantama kaip dinamiška sistema, harmonizuojanti specialistų, tėvų ir vaiko sąveiką su pačia artimiausia jam aplinka (šeima) ir pačiais artimiausiais

The author prepared and presented concrete **models of the content of vocational training**, illuminated their practical application possibilities. The author elaborated on the implementation of the ideas of designing the content of vocational training **supervising doctoral dissertations** which analysed the process of modelling vocational training of family doctors and preventive models of social exclusion of socially affected (weak) groups in carrier designing processes.

The topic of **S. Ališauskienė's** review of research works is “EARLY EDUCATIONAL INTERVENTION”. **Research problem is topical both** to the theory of education studies and educational practice. **The optimisation of the model of early social educational assistance for disabled children, investigating parents' and specialists' cooperation possibilities**, is theoretically grounded and empirically tested. For the first time in social education in Lithuania it is attempted to construct this model as **holistic and complex**, harmonising social, educational assistance for a child and a family. In this model alongside with other social educational assistance systems education that is orientated to the environment close to a child – a family – is introduced. Therefore, it becomes significant for his/her as **person's and individual's social development**. This is an interactional nature model; **both the principals of multiculturalism and emancipational education** are distinct in it because its participants are both children and adults. Priorities are given to the child because social educational intervention system is the system educating his/her and maintaining his/her social powers.

In her consistent and systematic studies S. Ališauskienė proved that social educational assistance **model** for a child, orientated to the child's and family's cognition and experience that is significant to them, **is effective**, assisting him/her not only to cope with **disability problems but also to socialise**. This way the research carried out by the researcher both through theoretical-methodological discourse and empirical contexts prove that non-coordinated specialists' actions non-orientated to the child and the family are both ineffective **and unwanted** because they can bring in negative outcomes to the child's social development, family relations with the child or specialists. This way S. Ališauskienė's studies ground the necessity of **complex social educational assistance for the child and the family** which is understood as a dynamic system harmonising specialists' and parents' as well as child's interaction with his/her closest environment (family) and the very closest people (parents). Besides, it is proved that functioning of such social educational system is efficient and has educational effect only when **the very child is involved, when his/her as a member's positions are strengthened**. This way the child is viewed in a particularly contemporary way, i.e. not

žmonėmis (tėvais). Be to, įrodoma, jog tokios socialinės pedagoginės sistemos funkcionavimas yra veiksmingas ir turi ugdomąjį efektą tik tuomet, kai **įtraukiamas pats vaikas, sustiprinamos jo, kaip dalyvio, pozicijos**. Tokiu būdu į vaiką žvelgiama itin šiuolaikiškai, t. y. ne tik kaip į pagalbos objektą, bet ir kaip subjektą, socialinį individą, kurio negalė negali tapti jo socialinę atskirtį lemiančiu veiksmu.

Autorė pagrįstai siūlo socialinės sąveikos ir dalyvavimo modelį, grindžiamą pačiomis įvairiausiomis interakcijos formomis: „**vaikas–šeima**“, „**šeima–specialistai**“, „**vaikas–šeima–specialistai**“ ir kt. Tokiu būdu mokslininkė įvertino bendradarbiavimo su šeima, auginančia neįgalų vaiką, situaciją Lietuvoje ir sukūrė **socialinės pedagoginės sąveikos specialistų su šeima modelį**, kuris turi pedagoginį prasmingumą ir yra **teoriškai pagrįstas, empiriškai patikrintas**. Šis modelis gali būti pavyzdinis kuriant bendradarbiavimo su šeima sistemas ne tik ikimokyklinėse įstaigose, bet ir mokyklose.

Be to, S. Ališauskienės atlikti tyrimai leidžia **keisti požiūrį į vaiko ugdymą(si) šeimoje**, turi pasaulėžiūrinę reikšmę: **šeimai suteikiami prioritetai kaip vaiko ugdytojais**; šeima suprantama kur kas plačiau nei biologinė aplinka, kurioje vaikas bręsta fiziškai ir užtikrinamos jo biologiniam gyvenimui būtinos sąlygos; šeima vertinama pedagoginiu, socialiniu ir kultūriniu aspektais. Autorė siūlo vaiko ir šeimos pažinimui reikšmingas tyrimo metodikas.

Pagrįsdama specialistų bendradarbiavimo su šeima modelį teikiant socialinę pedagoginę pagalbą vaikui, mokslininkė taikė **vadybos mokslo teorijas**, t. y. **kokybės vadybos**. Šį modelį autorė grindžia ir kitų **socialinių mokslų žiniomis**, pavyzdžiui, sociologijos (socialinio dalyvavimo teorija), socialinio darbo (įgalinimo teorija), psichologijos (individo ir grupių sąveika). Tai liudija autorės mokslinį išprusimą, gebėjimą integruoti įvairių mokslų žinias. Tačiau būtent čia ir išvelgiu autorei **atsiradusias metodologines problemas**: mokslinių ir empirinių terminų įvairovę, terminų, kartais edukologijoje turinčių šiek tiek kitokią prasmę nei sociologijoje ar psichologijoje, pvz., sąvokos „intervencija“, „psichosocialinė situacija“, „vaikų įgalinimas“ ir kt.

S. Ališauskienės darbas yra itin **reikšmingas specialiajai socialinei pedagogikai** ir vaikystės pedagogikai apskritai, nes praturtina šiuos mokslus naujomis teorinėmis ir empirinėmis išvalgomis, drauge ir itin retai pastaruoju metu Lietuvoje pasitaikančiu tyrimu iš ankstyvosios vaikystės pedagogikos srities. Jos atlikti tyrimai sudarys **metodologinį pagrindą**

only as an object of assistance but also as a subject, social individual whose disability cannot turn into a factor influencing his/her social exclusion.

The author reasonably proposes the model of social interaction and participation, substantiated by the most diverse forms of interaction: “**child-family**”, “**family-specialists**”, “**child-family-specialists**” etc. This way the researcher evaluated the situation of cooperation with the family raising a disabled child in Lithuania and created **the model of specialists’ social-educational interaction with the family**, which is educationally meaningful and is **theoretically grounded, empirically tested**. This model can stand for a model, creating systems of cooperation with the family not only in pre-school institutions but also in schools.

Besides, S. Ališauskienė’s carried out studies enable **to change the attitude to the child’s (self-)education in the family** and have a world-view meaning: **the family is given priorities as a child’s educator**; the family is understood much broader than a biological environment in which the child matures physically and in which conditions necessary for his/her biological life are ensured; the family is valued in the educational and social-cultural aspects. The author proposes methods significant to the child’s and family’s cognisance.

Substantiating the model of specialists’ cooperation with the family, providing social-educational assistance to the child, she also applied **management science theories**, i.e. **quality management**. The author grounds this model on the **knowledge** of other **social sciences**, for example, sociology (social participation theory), social work (empowerment theory), and psychology (individual’s and groups’ interaction). This witnesses the author’s scientific sophistication, the ability to integrate the knowledge of various sciences and create a new awareness of educological nature. However, namely here I envisage the **methodological problems** the author **has encountered**, namely, the diversity of scientific and empirical terms which sometimes in education studies have slightly different meaning than in sociology or psychology, e.g., the concept “intervention”, “psychosocial situation”, “children’s empowerment”, etc.

Stefanija Ališauskienė’s work is particularly **significant for special social education** and childhood education in general because it enriches these sciences with new theoretical and empirical insights and at the same time with a particularly rarely currently occurring study in Lithuania in the area of early childhood education. Her studies will make a **methodological basis** for the creation of systems of social educational cooperation with the family in early childhood.

The topic of the review of **L. Radzevičienė’s** research works is “**EXPRESSION OF INFANTS’ EMOTIONS IN CARE INSTITUTIONS:**

kurti socialinio pedagoginio bendradarbiavimo su šeima sistemas ankstyvoje vaikystėje.

L. Radzevičienės darbe „KŪDIKIŲ EMOCIJŲ RAIŠKA GLOBOS INSTITUCIJOSE: KAITOS GALIMYBIŲ EDUKACINIS ASPEKTAS“ atlikti teoriniai ir empiriniai tyrimai yra aktualūs Lietuvos edukologijai tiek teorine, tiek praktine reikšmėmis, nes edukologijoje, o tiksliau – **vaikystės pedagogikoje**, itin stokojama tiek teorinių, tiek empirinių kūdikystės srities tyrimų. L. Radzevičienės atliktas tyrimas, apimantis 2000–2008 metus, atskleidžia šio amžiaus vaikų ugdymo(si) galimybes globos institucijose. Šių vaikų raidos galimybių taikant tam tikras ugdymo priemones studija padės sukurti **socialines pedagogines sistemas**, orientuotas į vaiko vidinių galių sklaidą ir tinkamos aplinkos sudarymą.

Tyrimo problema yra **kompleksinė**. Tai byloja ir habilitacijos procedūrai teikiamų mokslo darbų apžvalgos pavadinimas, kuriame ryškios trys tarpusavyje sąveikaujančios problemos: **kūdikių emocijų raiška; globos institucija kaip specifinė socialinė pedagoginė aplinka**, kurioje gyvena kūdikiai, neturintys kontakto su savo tėvais, o tik su pedagogais; **kūdikių emocijų ugdymo(si) galimybių numatymas** tinkamai panaudojant globos institucijų aplinką, kaip juos ugdančią. Itin reikšminga, jog autorė tyrinėja kūdikių emocijų raiškos ir ugdymo(si) galimybes, nes **būtent dėl emocinių ryšių su tėvais ir kitais suaugusiais** šiame amžiuje formuojasi vaiko psichinis ir emocinis pasaulis, kuriame suaugusysis vaidina labai svarbų vaidmenį, nes kūdikio sąveika vyksta per jo ir suaugusiojo emocinio pasaulio sąsajas. Gerai žinomi JAV mokslininkų atlikti tyrimai **kūdikių prierašumo ugdymo(si) srityje** globos institucijose ir šeimos sąlygomis. Šie tyrimai įrodė, jog kūdikiams, gyvenantiems globos institucijose, **emocinis prierašumas** beveik nesivysto arba įgauna iškreiptas formas ir tinkamiausia aplinka šiam fenomenui reikštis yra namų aplinka, kurioje yra itin glaudūs emociniai vaiko kontaktai su motina. Todėl kūdikių situacija globos institucijose visuomet traukia tyrėjų dėmesį. Būtent ši aplinka nesudaro sąlygų, būtinų vaiko psichoemocinei, socialinei ar kognityvinei raidai. Todėl ypač sveikintinas L. Radzevičienės dėmesys būtent šiai problemai, būtent tokiems kūdikiams, nes Lietuvoje šioje srityje tyrimų (kiek jų bebūtų) visuomet bus per mažai, nes šių vaikų **problemos yra kompleksinės ir reikalauja ne vieno tyrėjo pastangų, o ištisu mokslinių laboratorijų**, kurios gebėtų sistemingai atlikti tyrimus, užsiimti jų rezultatų sklaida ir teikti

EDUCATIONAL ASPECT OF OPPORTUNITIES FOR CHANGES”. Her theoretical-empirical research is topical for education studies in Lithuania both in terms of theoretical and practical meaning because in education studies and, to be more precise, in **childhood education** there is a particular shortage of studies (both theoretical and empirical) in the area of infancy. L.Radzevičienė’s study carried out between 2000 and 2008 discloses this age group children’s (self-)education opportunities in care institutions. The study of these children’s development opportunities applying certain educational measures will assist to create social, **pedagogical systems** which will be orientated to the dispersion of the child’s internal powers and creation of the environment suitable for him/her.

Research problem is **complex**. This is reflected in the title of the review of research works submitted for habilitation procedure which contains three distinctive problems, echoing one another and interacting. These are **expression of infants’ emotions; care institution as specific social-educational environment** in which infants live without any contact with their parents and only with teachers, and **forecasting of infants’ opportunities to (self-)develop emotions** suitably employing the environment of care institutions as the one educating them. It is particularly significant that the author investigates the opportunities of expressing infants’ emotions and (self-)development because **namely emotional relations with parents and other adults** in this age **are the basis** for the formation of the child’s psychico-emotional world in which the adult plays a very important role because the infant’s interaction takes place through his/her links with adults’ emotional world. Well known are the studies carried out by the USA scientists **in the area of (self-)development of infants’ affection** in care institutions and in family conditions. Theses studies proved that **emotional affection** of infants who live in care institutions almost does not develop or acquires perverse forms and that the most suitable environment for the manifestation of this phenomenon is home environment, in which the child’s contacts with his/her mother are particularly close. Therefore, infants’ situation in care institutions always attracts researchers’ attention. Namely this environment does not create conditions necessary for the child’s psycho-emotional, social or cognitive development. Therefore, particularly complimented is L.Radzevičienė’s attention namely to this problem and namely to these infants because in Lithuania this area (does not matter how much there would be) will always be short of such studies since these children’s **problems are complex and require more than one researcher’s efforts; there is a need of entire scientific laboratories**, which would be able to continuously and systematically carry out studies, manage the dispersion of their results and provide with problems that are significant

programas, reikšmingas šių vaikų raidos ir gyvenimo situacijos analizei. Taigi vienas iš tokių itin pageidaujamų tyrimų yra ir L. Radzevičienės tyrimas.

Atlikti tyrimus su kūdikiais **yra sudėtinga todėl**, kad jie reikalauja iš tyrėjo diagnostinių kompetencijų tiek psichologijos, tiek biomedicinos, tiek ir edukologijos srityse. Būtinai gebėjimas naudotis **testais, stebėjimo instrumentarijumi**, kurio rezultatus ypač sudėtinga fiksuoti, o testų naudojimas reikalauja iš tyrėjo gero psichologinio pasirengimo (tiek teorinio, tiek ir praktinio taikomojo). L. Radzevičienė patyrė visus šiuos išbandymus. Tai pareikalavo **žinių iš įvairių medicinos mokslo sričių**.

Empiriniame tyrime taikyti sudėtingi metodai: **vaiko raidos vertinimo skalių testas**, padėjęs išaiškinti psichomotorinę vaikų raidą pagal atskiras raidos sritis: smulkiosios motorikos, ekspresyvios kalbos, kalbos suvokimo, bendrosios motorikos, girdimojo, regimojo dėmesio, socialinės raidos išsivystymo lygio. Psichomotorinės raidos ypatumai buvo nustatyti lyginant ir vertinant dvi tiriamųjų grupes: eksperimentinę ir kontrolinę. Taigi taikytas itin retai pastaruoju metu edukologijos disertacijose naudojamas metodas – **pedagoginis eksperimentas**.

Emocijų raiškos stebėjimas atliktas pagal kūdikių lyties, amžiaus raidos, rizikos veiksnius, psichomotorinę raidą, emocijų dinamikos požymius. Stebėti emociniai reiškiniai sugrupuoti klasteriniu tyrimo metodu ir **pagal tai identifikuotos emocijos bei emocinės būklės**. Remiantis emocinės būklės tyrimais parengta **speciali ugdymo programa**, padedanti optimizuoti kūdikių psichosocialinę raidą. Tyrimo rezultatai turi tiek teorinį, tiek praktinį reikšmingumą, nes suteikia naujų žinių apie globos įstaigose augančių kūdikių situaciją (ypač apie jų emocinę raidą) bei pagrindžia **pedagoginių programų turinį, jų taikymo sąlygas globos institucijose**.

to the analysis of these children's development and life situation. Thus, L. Radzevičienė's study is one of such particularly wanted studies.

It is complicated to carry out studies with infants **because** they require from the researcher diagnostic competencies both in the areas of psychology, biomedicine and education studies. The researcher must be able to employ **tests, observation** instrumentation, the results of which are particularly difficult to record, whilst employment of tests require the researcher's good psychological preparation (both theoretical and practical-applied). L. Radzevičienė experienced all these challenges. This required **knowledge from various areas of the science of medicine**.

In the empirical study complex methods were employed: **child's development assessment scale test** which assisted to clarify children's psycho-motoric development according to separate development areas: of fine motorics, expressive language, language perception, general motorics, audio and visual attention, level of social development. Psycho-motoric development peculiarities were identified comparing and assessing two groups of the investigated: experimental and control. Thus, the method that is particularly rarely currently encountered in the dissertations in education studies was applied – **pedagogical experiment**.

Observation of the expression of emotions was carried out according to the factors of infants' gender, age development and risk, psycho-motoric development, features of emotions and dynamics. Emotional phenomena have been observed, grouped employing cluster research method and **accordingly emotions and emotional statuses were identified**. Based on the studies on emotional status **special educational curricula** was prepared which assists to optimize infants' psycho-social development. Research results have both theoretical and practical significance because they provide with new knowledge about the situation of infants in care institutions (in the area of their emotional development in particular) and ground **the content of educational curricula, conditions of their application in care**

AUDRONĖ JUODAITYTĖ

Šiaulių universiteto
Edukologijos katedros profesorė,
Edukacinių tyrimų mokslinio centro direktorė.
Moksliniai interesai: studijų kokybės tyrimai,
vaikystės fenomenas, vaikystės pedagogų rengimas.

Professor, Dr. at Šiauliai University,
Director of the Scientific Center
of Educational Researches.
Research interests: research on study quality,
the phenomenon of the childhood, teacher training.

Address: St. P. Višinskio 25, LT-76351 Šiauliai, Lithuania.

Email: etmc@cr.su.lt